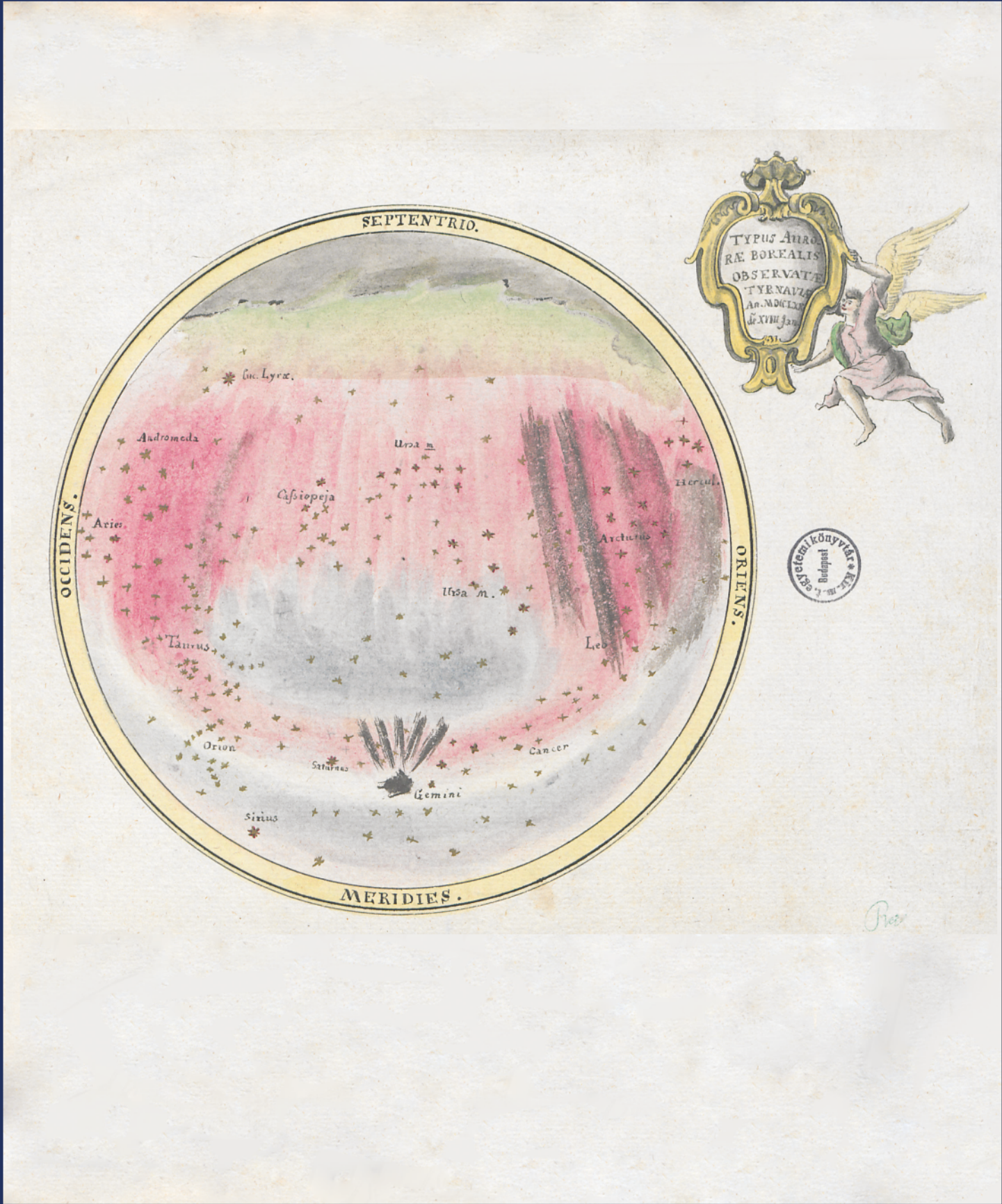

ASTRONOMICA HUNGARICA

2018

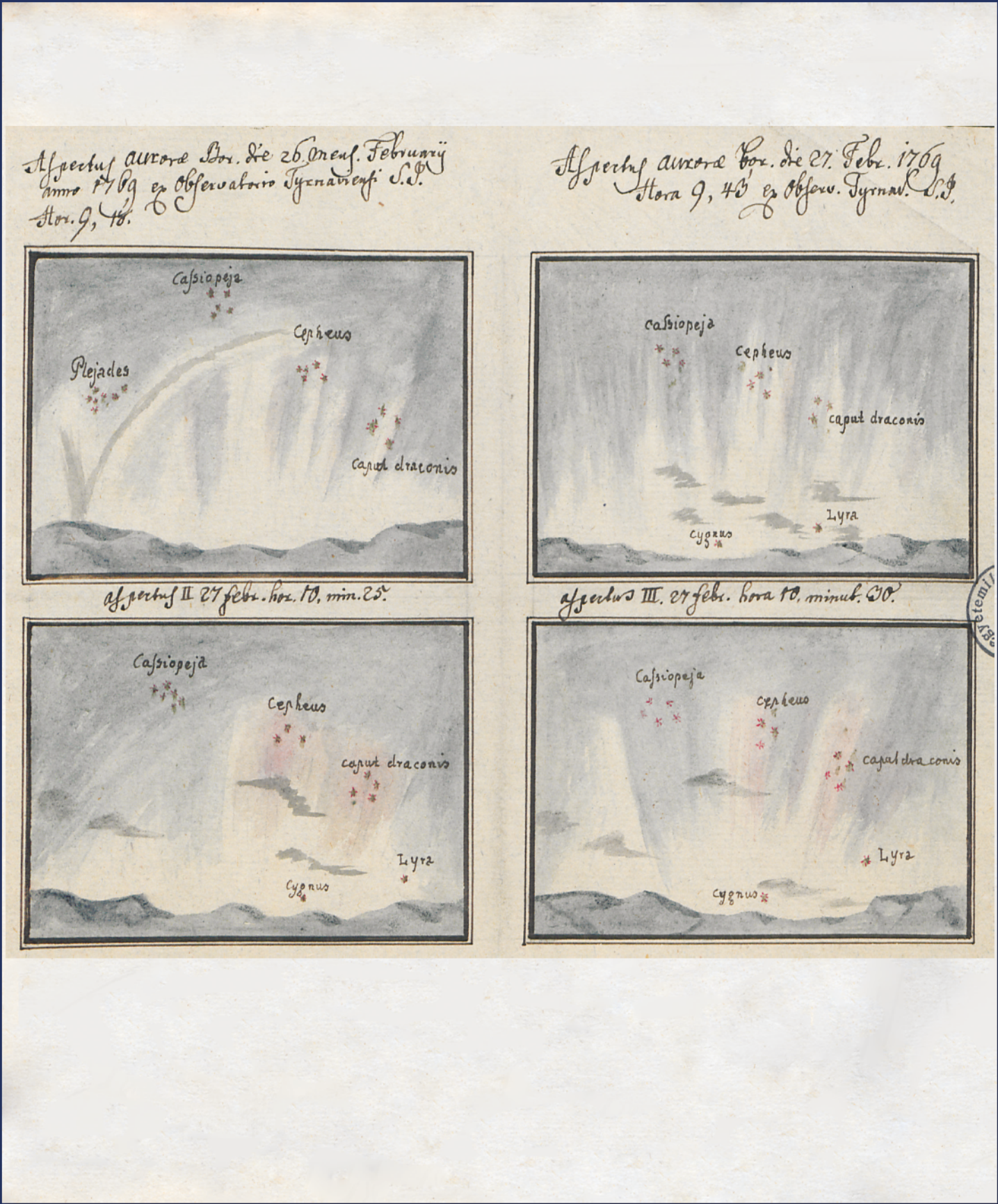

Johannes Nepomucenus Tierer, Typus Aurorae borealis observatae Tyrnaviae, 1770 die 18. Januarii, vízfestmény, E 35/3b,III • Miscellanea geometrica astronomica, meteorologica [...], részlet, melléklet Makó Pál, De Aurora Boreali [Buda, 1781?] című kéziratához. • Watercolor, detail, attachment to Pál Makó, De Aurora Boreali [Buda, 1781?] manuscript.

JANUÁR • JANUARY

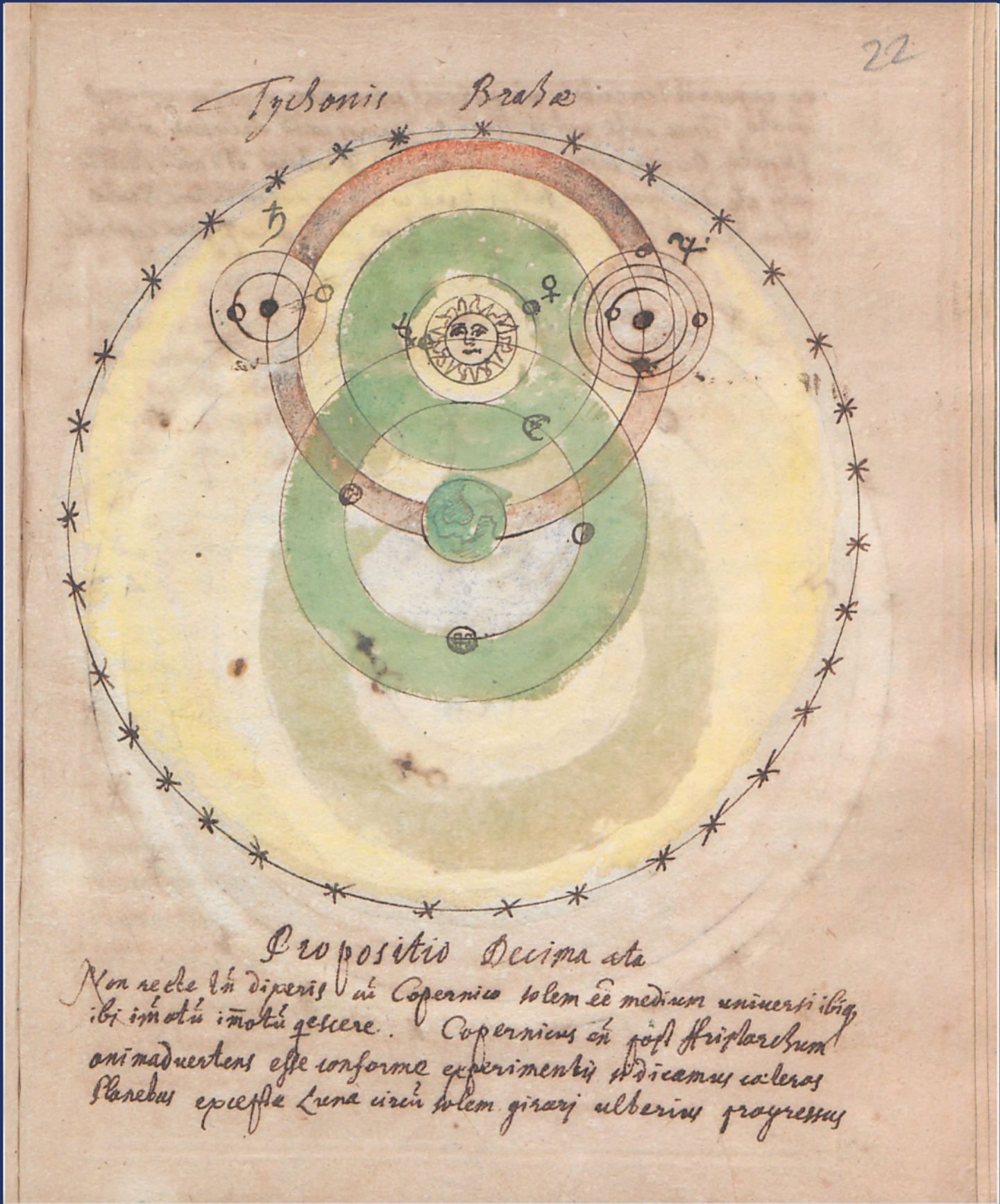
Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Johannes Nepomucenus Tierer [?], Nagyszombatban 1769. február 26–27-én észlelt északi fény (aurora borealis) ábrázolások, vízfestmény, E 35/3b, IV • Miscellanea geometrica astronomica, meteorologica [...], részlet, melléklet Makó Pál, De Aurora Boreali [Buda, 1781?] című kéziratához. • Watercolor, detail, attachment to Pál Makó, De Aurora Boreali [Buda, 1781?] manuscript.

FEBRUÁR • FEBRUARY

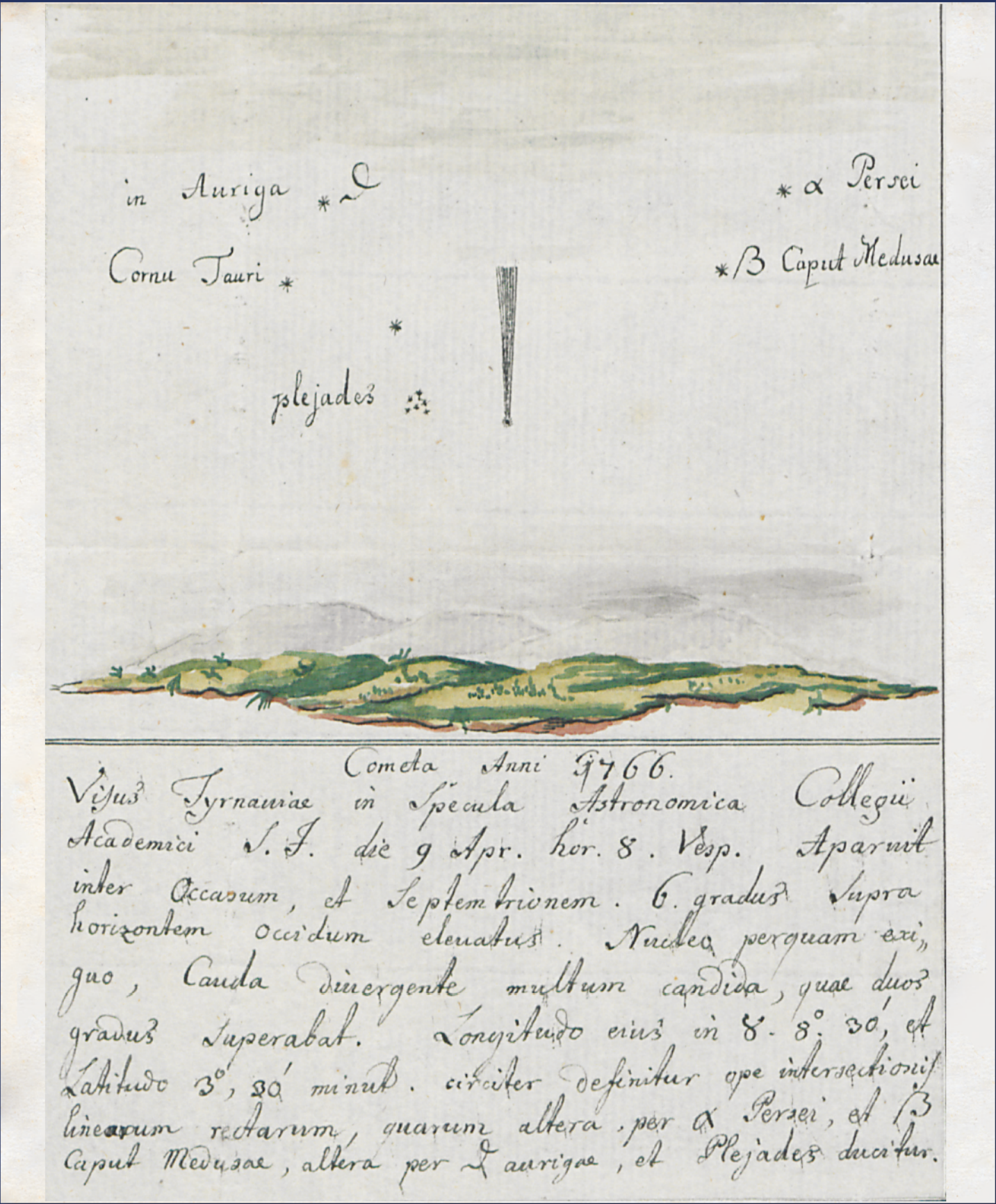
Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

A Tycho Brahe-féle világkép modelljének ábrázolása vízfestményen, E 10, fol. 22r • Exercitationes mathematicae aliquot, [Nagyszombat?, 1719?], ismeretlen szerzőjű matematikai iskolai gyakorlatokat összegző kézirat, melyet 1719-ben jegyezték be a nagyszombati egyetemi könyvtár katalógusába. • Presentation of the model of the Tycho Brahe worldview on a watercolor, a manuscript summation of an unknown accountants mathematical school practices, registered in the catalog of the University Library of Nagyszombat in 1719.

MÁRCIUS • MARCH

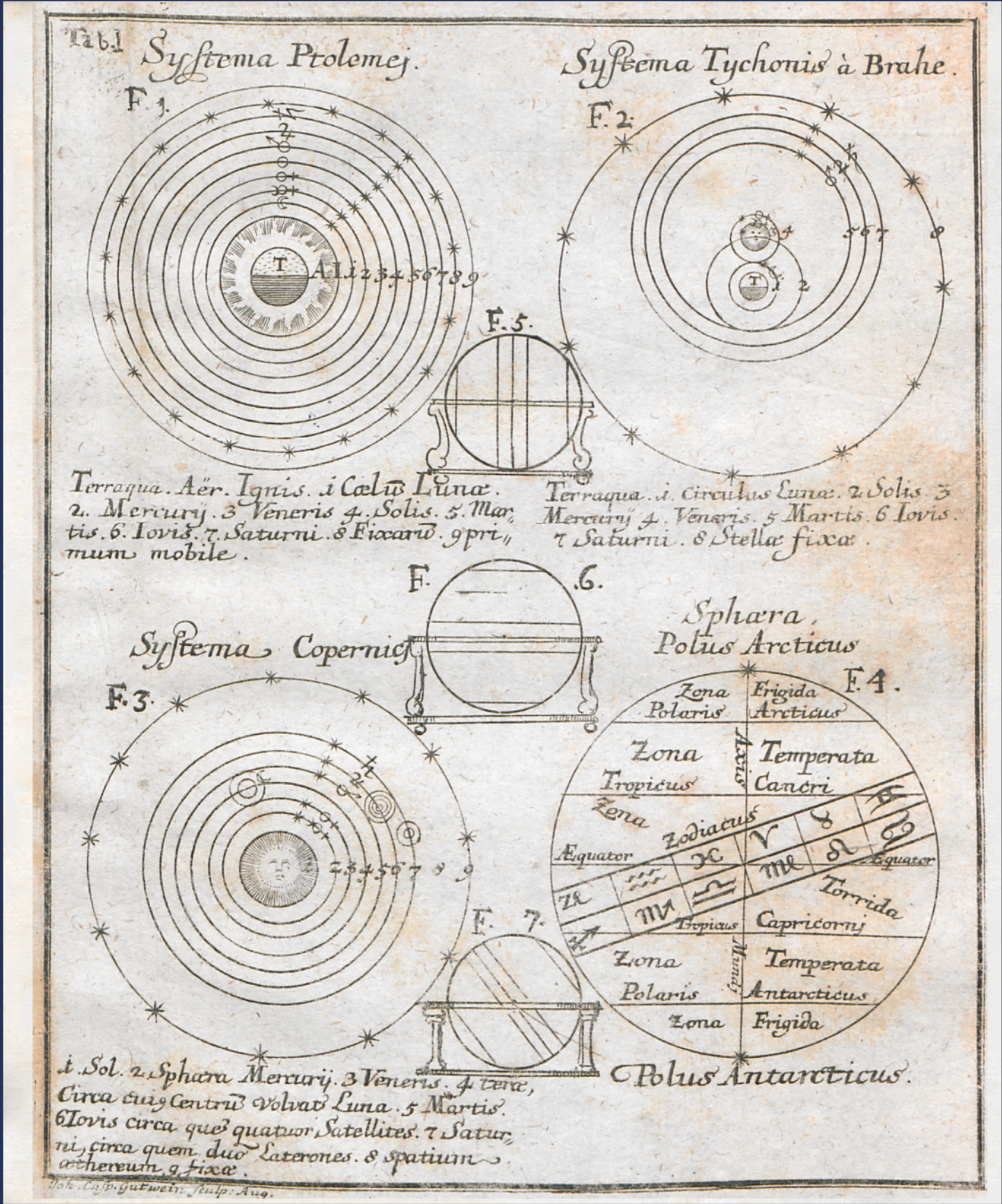
Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Cometa Anni 1766, [Nagyszombat, 1766], lavírozott tollrajz az 1766. április 9-én a nagyszombati jezsuita egyetem obszervatóriumában észlelt üstökösről, E 35/17b • Miscellanea geometrica astronomica, meteorologica [...], részlet. • A lavished feather drawing of the comet observed at the Observatory of the University of Tyrnaviae, April 9, 1766, detail.

ÁPRILIS • APRIL

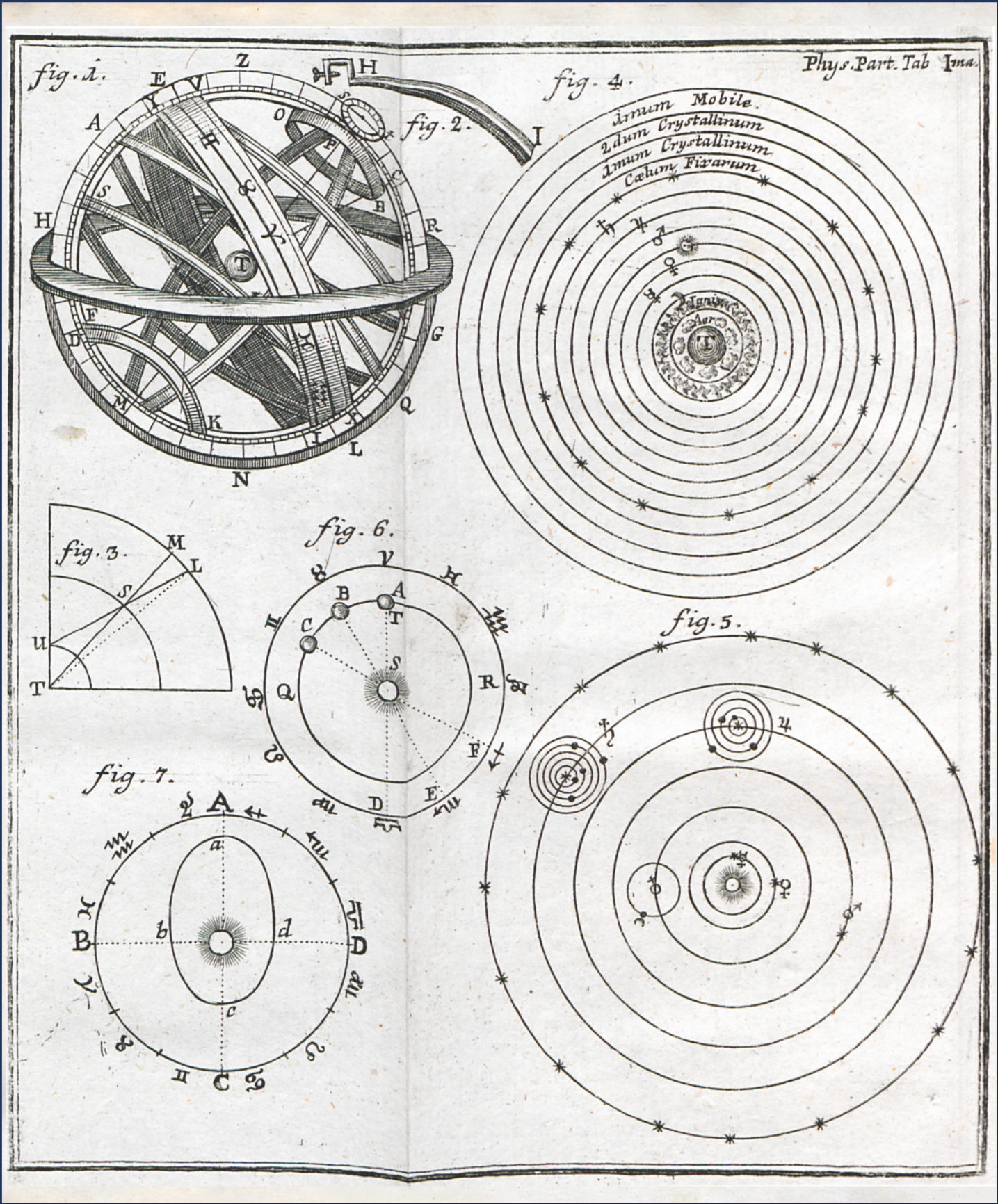
Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

A tankönyv asztronómia részéhez tartozó rézmetszetes ábrázolás a ptolemaioszi, a Tycho Brahe-féle és a kopernikuszi világképről, továbbá a „Sphaera, polus Arcticus, polus Antarcticus”-ról, [Reviczky Antal], *Universae matheseos brevis institutio theorico-practica, Pars I-II*, [Tyrnaviae], 1752, [Typis Academicis], Ea 4r 31, 5. p., Tabula XV • Reviczky Antal (1723–1781) nagyszombati bölcséleti tanár matematika-tankönyvének részlete. • The copper etching depiction from the astronomy part of the textbook of the Ptolemaic, Tycho Brahe and Copernican worlds, as well as the “Sphaera, polus Arcticus, polus Antarcticus”, detail of the mathematics textbook of the professor of philosophy at Nagyszombat.

MÁJUS • MAY

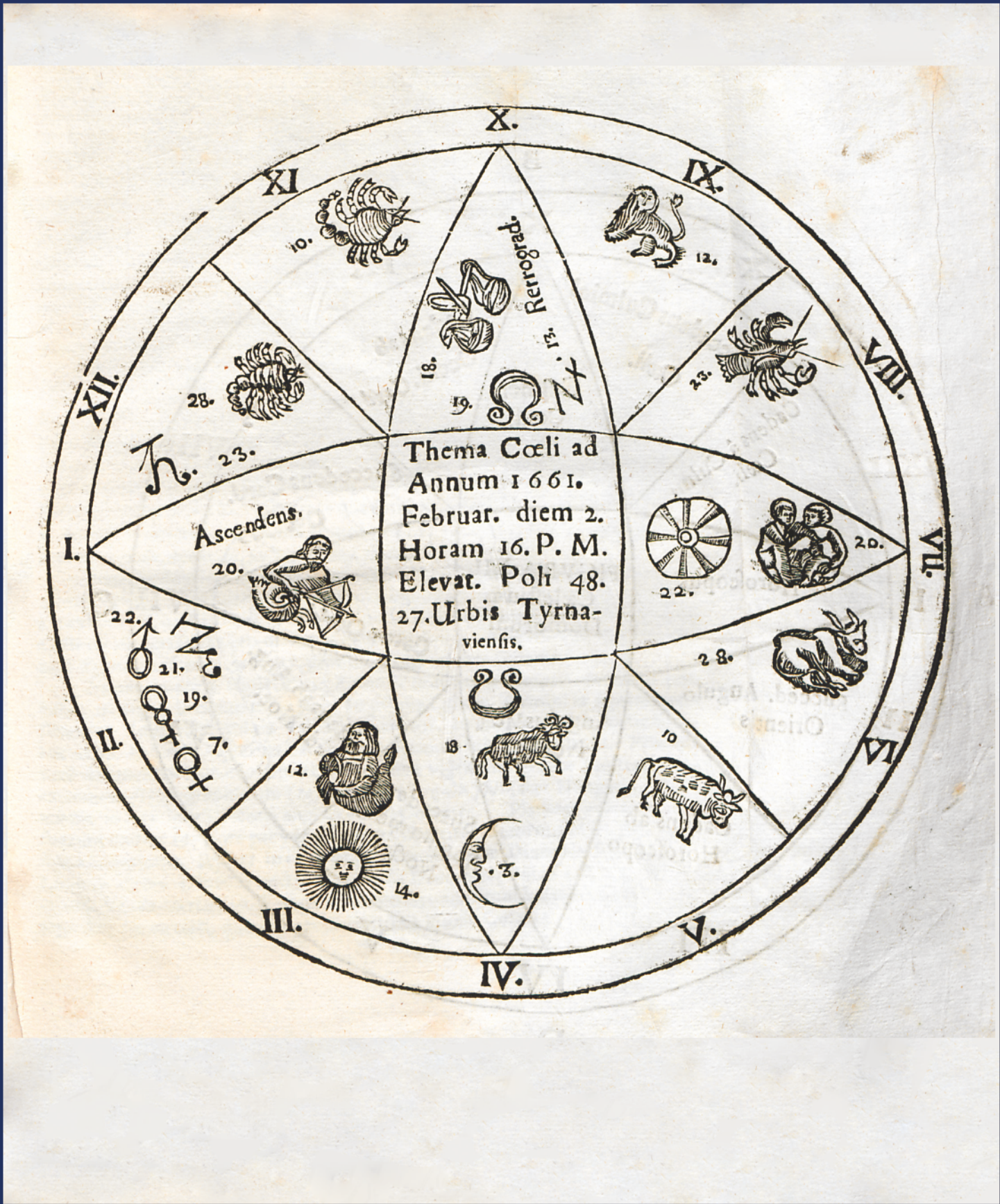
Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Az armillaris és használatának ábrázolása, Jaszlinszky András, Institutiones physicae Pars altera, seu physica particularis, Tyrnaviae, 1756, Typis Academicis, Eb 4r 528:2, az 5. oldalhoz tartozó I. tábla • Jaszlinszky András (1715–1783) Bécsben logikát, Nagyszombatban bölcséletet és teológiát tanított, a jezsuita kollégium utolsó rektora volt, két részes fizikatankönyve több kiadásból ismert. • Illustration of the armillary sphere and its use.

JÚNIUS • JUNE

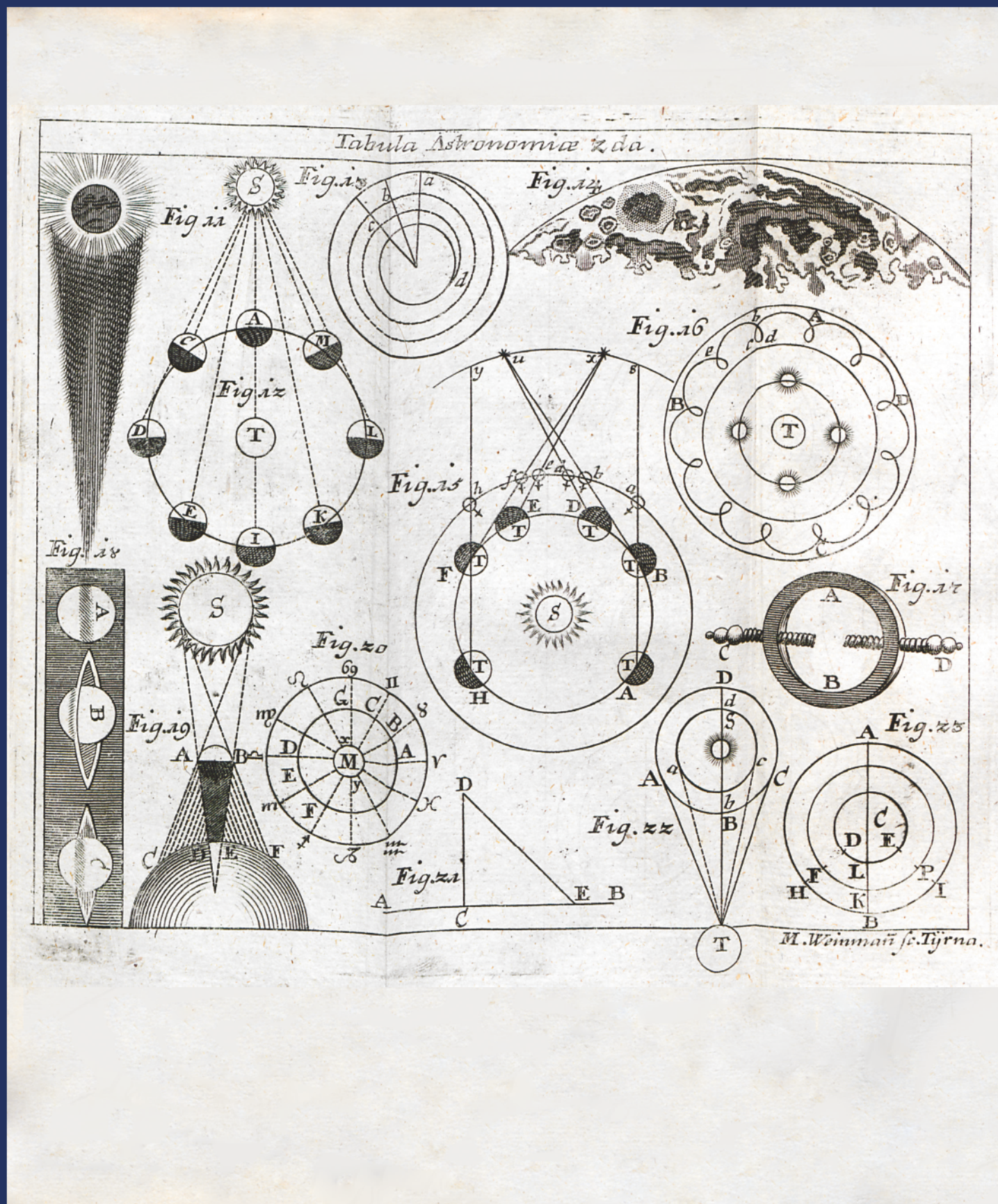
Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Kihajtható fametszet az égboltról 1661. február 2-ára Nagyszombat városára vonatkozóan, [Johannes Misch, „Astrophilus”], Prognosis astrologica, ex Martio-Saturnino cometa Observato Tyrnaviae Anno 1661. a die 3. Februarij usque ad 17. ejusdem [A Calendarium Tyrnaviense melléklete], Tyrnaviae, 1661, Typis Academicis, RMK II 166a • Johannes Misch, a nagyszombati egyetem tanára előadást tartott erről az általa megfigyelt üstökösről. • Foldable woodcut of the sky on February 2, 1661 for the city of Tyrnaviae.

JÚLIUS • JULY

Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Oktatótábla csillagászati ismeretek ábrázolásával, [Reviczky Antal], Universae matheseos brevis institutio theorico-practica, ex operibus PP. Societatis Jesu collecta, Pars II, Tyrnaviae, 1770, Typis Academicis, Ea 302:2 pars II, tabula secunda • Az égbolton megfigyelhető jelenségeket különféle oktató táblák segítségével sajátították el a diákokkal Nagyszombatban. • Educational table with astronomical information. The phenomena observed in the sky was taught to the students in Tyrnaviae with the help of these tables.

AUGUSZTUS • AUGUST

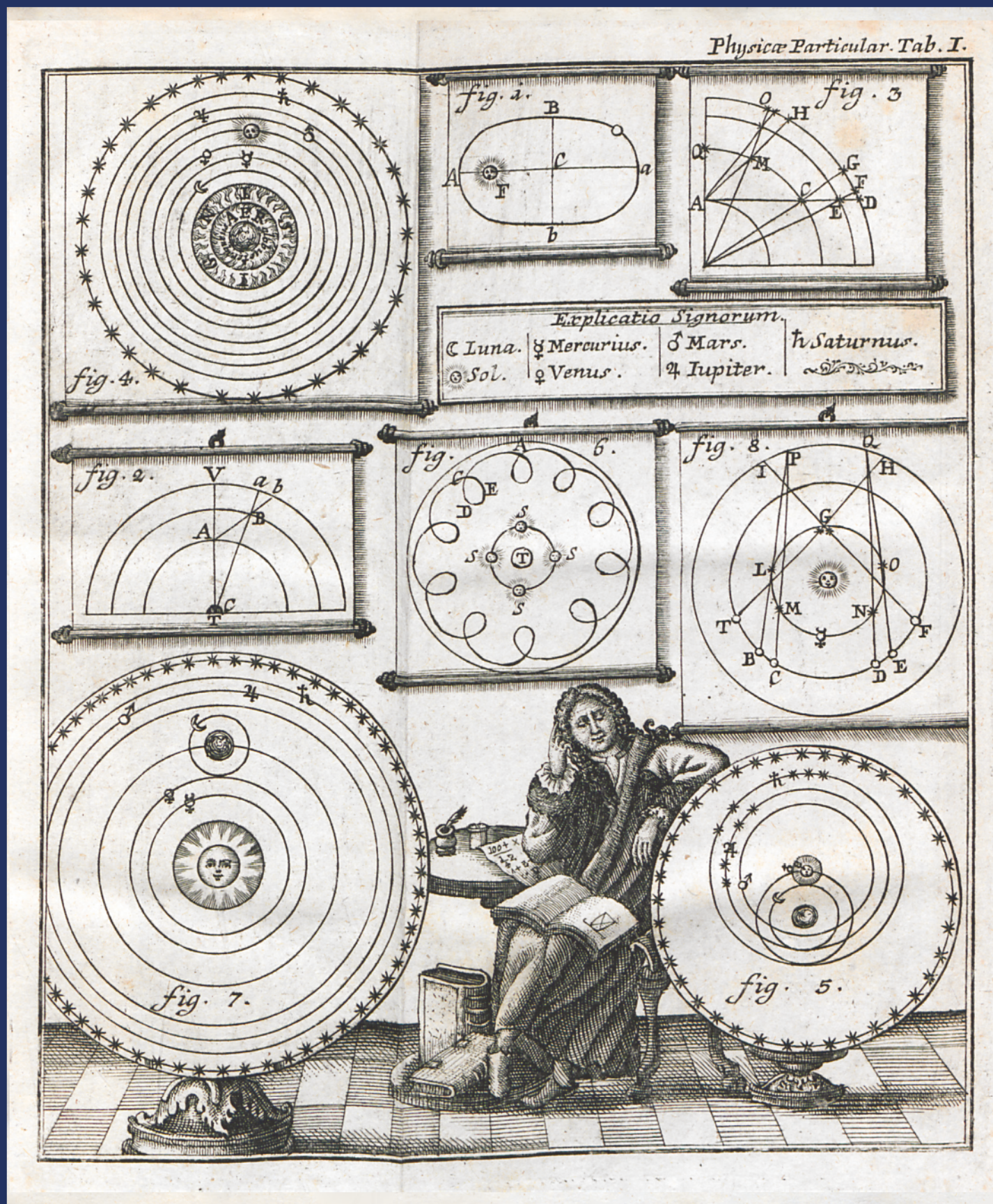
Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Oktatótábla csillagászati ismereteket tanuló egyetemisták ábrázolásával, Reviczky Antal, *Elementa philosophiae naturalis*, Pars I-II, Tyrnaviae, 1757–1758, Typis Academicis, Eb 4r 524, tabula II • A rézmetszeten falra függesztett, oktatásban használt táblák láthatók. • Educational table with illustrations from students studying astronomy.

SZEPTEMBER • SEPTEMBER

Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Oktatótábla csillagászati ismereteket tanuló egyetemista ábrázolásával, Reviczky Antal, *Elementa philosophiae naturalis*, Pars I-II, Tyrnaviae, 1757-1758, Typis Academicis, Eb 4r 524, tabula I • A gyakorlati fizika oktatásának volt a része az egykorúan uranológiának nevezett csillagászat. • Educational table, illustrated by a student of astronomy.

OKTÓBER • OCTOBER

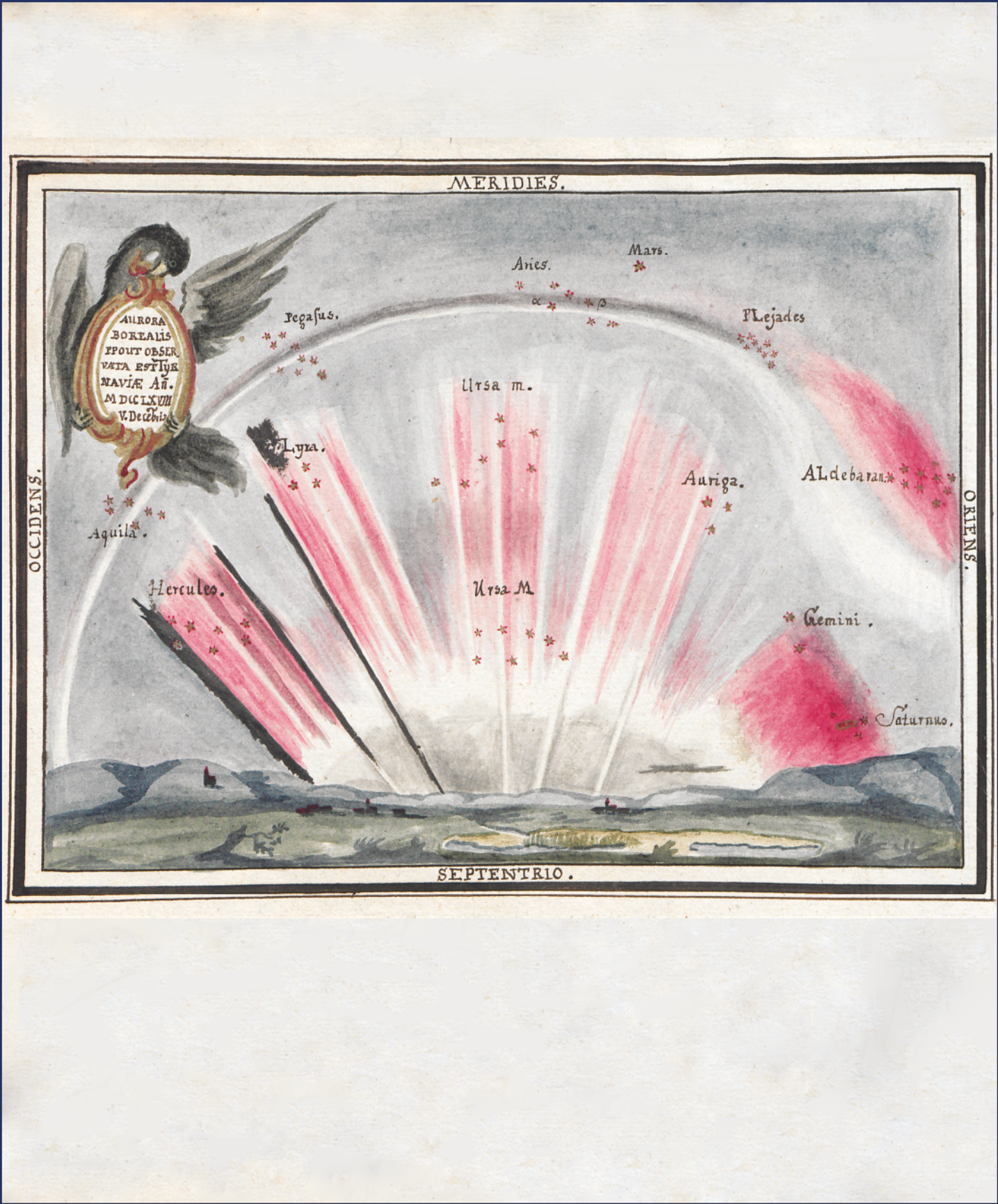
Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

A kopernikuszi világbkép ábrázolása kéziratos tankönyvben, Joannes Molitor, Tractatus de mathesi, Iglau, 1640, E 4, fol. 1v • Joannes Molitor fizikaprofesszor matematikai kézirata a morvaországi Iglau jezsuita kollégiumából. • Representation of the Copernican worldview in manuscript textbook.

NOVEMBER • NOVEMBER

Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Johannes Nepomucenus Tierer, Aurora borealis prout observata est Tyrnaviae, 1768. december 5, vízfestmény, E 35/3b, I • Miscellanea geometrica astronomica, meteorologica [...], részlet, melléklet Makó Pál, De Aurora Boreali [Buda, 1781?] című kéziratához. • Detail, attachment to Pál Makó, De Aurora Boreali [Buda, 1781?] manuscript.

DECEMBER • DECEMBER

Hétfő Monday	Kedd Tuesday	Szerda Wednesday	Csütörtök Thursday	Péntek Friday	Szombat Saturday	Vasárnap Sunday
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM EGYETEMI KÖNYVTÁR ÉS LEVÉLTÁR UNIVERSITY LIBRARY AND ARCHIVES OF EÖTVÖS LORÁND UNIVERSITY

Az ASTRONOMICA HUNGARICA naptár a magyarországi csillagászat történetének az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltárban őrzött kéziratos és nyomtatott dokumentumaira kívánja irányítani az érdeklődést. A jezsuita rend a XVI. század utolsó két évtizedétől különös figyelmet fordított a matematika és ennek keretében a csillagászat oktatására. A Ratio Studiorum előírásának megfelelően a matematikát a három évig tartó philosophia tanulmányok második évében oktatták, s a kiemelkedő teljesítményt elért tehetséges tanulók – saját kérésükre – privát módon a kötelező ismereteken túl is elmélyülhettek e tárgyban. A rend híres matematikusának, Christophorus Clavius-nak a tanítványa volt például Nagy János, aki 1594–1600 között Rómában végezte tanulmányait. Hazatérése után az Osztrák-Magyar Jezsuita Provincia két egyetemén, Grazban és Bécsben tanított matematikát.

A magát „Astrophilus” néven emlegető luxemburgi származású jezsuita szerzetes, Johannes Misch (1613–1677) 1653-tól 1660-ig oktatott és végzett csillagászati megfigyeléseket Nagyszombatban. Az első obszervatórium jellegű állomást a polihisztor Szentiványi Márton (1633–1705) létesítette a nagyszombati egyetemen. A természettudományi érdeklődésű jezsuiták közül kiemelkedő jelentőségű Berzeviczy Henrik (1652–1713), Dubovszky János (1654–1710) és Lippay János (1606–1666) tevékenysége. Több évtizeddel később, 1753–1755-ben egy másik nagyszombati jezsuita matematikaprofesszor, Kéri Borgia Ferenc (1702–1768) foglalkozott behatóan az égbolt megfigyelésével, akinek jelentős szerepe volt az egyetemi csillagvizsgáló (1755) létrehozásában is. Az obszervatórium európai elismerésében és sikereiben a csillagvizsgáló első igazgatójának, Weiss Ferencnek (1717–1785) lett kimagasló szerepe. Weiss Ferenc csillagász tanítványai közé tartozott Sajnovics János (1733–1785), Taucher Ferenc (1738–1820) és Bruna Xavér Ferenc (1745–1817). Az Európa-szerte ismert, neves magyarországi csillagászok között kiemelt hely illeti meg Makó Pált, akinek a hagyatékából egy részt a budapesti Egyetemi Könyvtár őriz. Jezsuita tanári kiképzése során 1758–1760 között Nagyszombatban mennyiségtant, logikát és metafizikát oktatott, később a bécsi egyetemen oktatta ugyanezeket a tárgyakat. Az egyik legkedveltebb általa írt tankönyv a több kiadásban megjelent Compendaria matheseos institutio (Bécs, 1764, 1766, 1771, 1776, 1781; Boroszló, 1766; Venetiis, 1796). A nagyszombati jezsuita egyetem államosítása és Budára költöztetése után Makó Pál lett a bölcsészettudományi kar vezetője haláláig (1793. augusztus 19.). Ő dolgozta ki az 1782-ben II. József által megalapított Institutum Geometrico-Hydrotechnicum tananyag- és óraterveit. A könyvtár őrzi a naptárban bemutatott Makó Pál De aurora boreali című kéziratát a hozzá tartozó ábrázolásokkal, s emellett huszonnégy latin nyelvű költői elégiáját.

With this calendar ASTRONOMICA HUNGARICA we would like to draw attention to the Hungarian manuscripts and printed documents related to the history of astronomy that can be found in the collection of the University Library and Archives of the Eötvös Loránd University. From the last two decades of the 16th century on, the Jesuit order paid special attention to the teaching of mathematics, and as a part of it, to that of astronomy. In compliance with the orders of Ratio Studiorum, mathematics was taught in the second year of the three-year course in philosophy, and students of outstanding achievements could ask for further private studies to improve their knowledge of mathematics beyond the obligatory material. János Nagy, for example, was a student of Christophorus Clavius, a famous mathematician of the order. Nagy had studied in Rome between 1594 and 1600. After his return he was teaching mathematics at two universities of the Hungarian Jesuit Province: in Graz and in Vienna.

Johannes Misch (1613–1677) a Jesuit friar from Luxembourg, who named himself ‘Astrophilus’, was teaching and making observations at Nagyszombat from 1653 to 1660. The first observatory station was established at the Nagyszombat university by Márton Szentiványi (1633–1705). The achievements of Henrik Berzeviczy (1652–1713), János Dubovszky (1654–1710) and János Lippay (1606–1666) were outstanding from among the Jesuits active in sciences. A few decades later, in 1753–1755, Ferenc Kéri Borgia (1702–1768), another Jesuit professor of mathematics, dealt with the observation of the celestial sphere. He also played an important role in the establishment of the university’s observatory (1755). Ferenc Weiss (1717–1785), the first director of the observatory, did his best for the success and the acknowledgement of the observatory in Europe. János Sajnovics (1733–1785), Ferenc Taucher (1738–1820) and Ferenc Bruna Xavér (1745–1817). were all his students. Pál Markó deserves special recognition among the Hungarian astronomers well-known all over Europe a part of whose bequest belongs to the collection of the University Library. During his preparation for becoming a Jesuit professor, he had taught mathematics, logic, and metaphysics at Nagyszombat, and later he taught the same subjects at the Vienna university. The most popular textbook written by him is Compendaria matheseos institutio published in several editions (Bécs, 1764, 1766, 1771, 1776, 1781; Boroszló, 1766; Venetiis, 1796). Pál Makó has become the head of the faculty of arts after the secularization of the Nagyszombat Jesuit University and its moving to Buda until his death (19 August, 1793). It was him who elaborated the curriculum of Institutum Geometrico-Hydrotechnicum founded in 1782 by Joseph II. The library possesses the manuscript by Pál Makó entitled De aurora boreali with the depictions belonging to it, as well as his 22 poetic elegies written in Latin.

Borítókép: Calendarium Typographiae Tyrnaviensis, 1676, Tyrnaviae, (1666), Typis Academicis, RMK II 260a:2
Csillagász ábrázolás a kalendárium címlapjáról

Kiadja az Egyetemi Könyvtárért Alapítvány
Felelős kiadó: Dr. Kiszl Péter
Válogatta, írta és szerkesztette: Dr. Knapp Éva
Munkatársak: Acsai János, Orbán Éva, Vörös Katalin
Nyomtatás: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
2017

<https://www.konyvtar.elte.hu>